

Конкуренция

Един от най-важните принципи, повишаващи ефективността на икономическата система от пазарен тип, е свободата на конкуренцията между стопанските субекти. С известна условност конкуренцията може да бъде наречена цивилизована форма на борба за съществуване. Стремехът да се изпревари конкурента, да не се изостане от него е мощен стимул за икономически прогрес. А заплахата за всеки икономически субект да бъде изхвърлен от борбата за икономическо съществуване, действа по-надеждно от всички други стимули.

Пазарната система поражда конкуренцията по силата на своята природа, вследствие на което може да се твърди, че принципът на конкурентност е иманентен за тази система. Конкуренцията е антипод на монопола. Самото понятие “монопол” се свързва с изключителното право, което притежава отделно лице, група лица или държава върху нещо. Установяването на монополно право в икономиката подкопава конкуренцията и пазарните механизми за саморегулиране.

Широката монополизация на икономиките на много страни, наблюдавана от края на 19-ти век, се появява като закономерен резултат от гигантската концентрация на промишленото производство. Обаче, тази тенденция не е безусловно преобладаваща. В последните десетилетия на 20-ти век научно-техническият прогрес породил друга тенденция – повишаване ролята на средните и малките стопански предприятия и фирми с първокласно техническо оборудване. Техният дял, в редица от развитите страни, достига до 70-80% от съществуващите стопански организации, което стимулира развитието на конкуренцията. В същото време, елементите на монополизъм са неизбежни в пазарната икономика. От една страна, те израстват самостоятелно като плевели в икономиката. От друга страна, съществува държавен, официален, узаконен монополизъм. В пазарната икономика действат и така наричаните естествени монополи, произтичащи от природни и други дадености.

Главен инструмент, подпомагащ конкуренцията, са мерките по демонополизация на структурите в отделните отрасли и видове производства и противодействието на монополите срещу подчиняването на пазарите. Към това е насочено антимонополното законодателство, препятстващо създаването и дейността на структури, способни да обсебят в значителна степен производството на определени видове стоки, отстранявайки по този начин своите конкуренти или измествайки ги от пазара.

Конкуренцията стимулира бизнеса и повишава неговата ефективност. В съвременните икономически структури преобладаващи са позициите на крупните производители, корпорации, съставени от огромно количество звена и подразделения, имащи все по-често транснационален характер. Възможностите за проявление на пазарния механизъм в такива икономически гиганти са слаби. Затова в развитите страни е разпространена практиката конкурентната борба да се води между предприятията вътре в една и съща компания. Основните насоки на организация на вътрешната конкуренция са: паралелизъм между звената, дублиране на номенклатурите, конкуриращи се групи при разработка на нови изделия и др. Макар в строгия смисъл на същността на конкуренцията, това да е квазиконкуренция, то тя реално съществува.

Конкуренцията на вътрешните пазари на страните с пазарна икономика се поддържа и от относително свободния достъп на чуждестранни стоки.